

"Mülkiyet ve Adil Yargılanma Hakkı" Konulu Program

İstanbul

3 Ekim 2025

Çok Kıymetli Konuklar,

Çok Kıymetli Meslektaşlarım,

Çok Kıymetli Katılımcılar,

Sözlerime -ihtiva ettiği mananın- yüzde yüz doğru olduğuna inandığım bir sözle başlamak istiyorum: Bir insan uzun ömürlü olmak isterse adaletli olsun. Bu durum, devletlerde de aynıdır. Adaletli olmak ömrü uzatır.

Kıymetli Misafirler,

Kıymetli Meslektaşlarım,

Anayasa Mahkemesi adına hepinizi saygıyla, muhabbetle, en kalbî duygularımla selamlıyorum. Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Türkiye Adalet Akademisi iş birliğiyle gerçekleştirilen bu önemli programın açılışında sizlerle birlikte olmaktan büyük bir memnuniyet duyuyorum.

Programımıza katılma zarafeti gösteren Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye Hâkimi Sayın Prof. Dr. Saadet YÜKSEL Hanımefendi ile Malta Hâkimi Sayın Lorraine Schembri Orland Hanımefendi ve Macaristan Hâkimi Sayın Péter Paczolay Beyefendi'ye de ayrıca teşekkür ediyorum. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu desteğinin bizi çok mutlu ettiğini ifade etmek isterim.

Ülkemiz, bireysel başvuru kapsamındaki hak ve özgürlükleri ihtiva eden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne 1954 yılında taraf olmuş; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını 1987'de, Mahkemenin kararlarının bağlayıcılığını ise 1990 yılında kabul etmiştir. Bu gelişmelerin ardından 2004 yılında başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere, Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelere üstünlük tanıyan anayasa değişikliğini gerçekleştirmiştir.

Bildiğiniz üzere bireysel başvuru kurumu, 2012 yılından bu yana ülkemizde temel hak ve özgürlüklerin korunması bakımından hayati bir rol üstlenmiştir. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla yalnızca bireylerin hak ihlallerine karşı başvurduğu bir merci değil aynı zamanda

hukuk devletinin güçlenmesine katkıda bulunan temel bir aktör hâline gelmiştir. Bu yönüyle bireysel başvuru, hem bireylerin hak arayışına doğrudan hizmet etmekte hem de hukuk düzenimizin senkronize bir şekilde gelişimini desteklemektedir.

Bir başka yönüyle de hem bireyler açısından daha hızlı ve etkili bir koruma sunmakta hem de Türkiye'nin insan haklarına ilişkin uluslararası yükümlülüklerini daha güçlü biçimde yerine getirmesine katkıda bulunmaktadır.

Bu bağlamda önemle belirtmeliyim ki bireysel başvuru, artık Türkiye'de etkin, erişilebilir ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi öncesi tüketilmesi gereken, örnek gösterilen bir başvuru yolu hâline gelmiş bulunmaktadır. Bu başarı, avukatlarımızın da dâhil olduğu tüm yargı camiamızın ortak başarısıdır. Tüm meslektaşlarımıza şükranlarımı sunuyorum.

Bireysel başvuru sistemi kapsamında bugüne kadar Mahkememize yaklaşık 700 bin başvuru yapılmış, bu başvurularda insan hakları yargısında çok sayıda ve çok önemli kararlar verilmiş, binlerce hak ihlali giderilmiş, anayasal ilkelerin daha görünür ve işlevsel hale gelmesine vesile olunmuştur. Bu yönüyle bireysel başvuru, Anayasa'nın yaşayan bir metin olmasına imkân veren, dinamik ve dönüştürücü bir mekanizma niteliğini haiz olmuştur.

Bu bağlamda 23 Eylül 2012 tarihinden bugüne kadar makul sürede yargılanma hakkı dâhil toplam 81.481 ihlal kararı verilmiştir. 2024 yılı verileri itibarıyla da yalnızca bir yıl içinde yapılan 70 bin başvuruya karşılık, Mahkememizce yaklaşık 67 bin başvuru sonuçlandırılmış ve aynı dönemde 5 bin 551 ihlal kararı verilmiştir.

Bugüne kadar verilen toplam ihlal kararlarından icra süreci devam edenlerin sayısı 75'tir. Şüphesiz bu tablo, bireysel başvuru yolunun vatandaşlarımızın temel hak ve özgürlüklerini korumada ne denli önemli bir işlev üstlendiğinin açık bir göstergesidir. Dolayısıyla gönül rahatlığıyla ifade edebiliriz ki Anayasa Mahkemesi yüce milletimizin 2010 yılında verdiği yetkiye dayanarak hayata geçirilen bireysel başvuru sistemini büyük bir kararlılıkla ve başarıyla uygulamaya devam etmektedir.

Bu anlamda bireysel başvurunun nicelik ve nitelik itibarıyla Mahkememizin kararlarında başarılı bir seyir izlediğini, Mahkememizin uluslararası evrensel ilke ve standartların Türk hukukuna dâhil edilmesi noktasında önemli bir sorumluluk üstlendiğini, bu bağlamda da konjonktürel sebeplerle görece bir artış gözükse de esas itibarıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular ile ülkemiz aleyhine verilen ihlal kararlarının azaltılması yönündeki hedefin gerçekleştirildiğini memnuniyetle ifade etmek isterim.

Öte yandan Mahkememiz, bireysel başvurunun yanı sıra norm denetimi görevini de istikrarlı bir şekilde sürdürmektedir. 2024 yılında açılan 236 iptal ve itiraz davasından 233'ü sonuçlandırılmış,

anayasanın üstünlüğü ilkesinin somutlaşmasına katkı sunulmuştur. Benzer istatistiki eğilimin 2025 yılında da devam ettiğini özellikle belirtmek isterim.

Bu bağlamda bireysel başvurunun mahiyetinde var olan evrensel nitelikteki temel hak ve özgürlükler lehine yorum ilkesinin zamanla Mahkememizce norm denetimine de yansıtıldığını, bireysel başvuru yoluyla somut şikâyetler bağlamında yorumlanan anayasal hükümlerin norm denetiminde de aynı bakış açısıyla değerlendirilmeye başlandığını, böylece anayasal ilkelerin her iki alanda da uyumlu bir şekilde uygulanmasının sağlanmaya çalışıldığını da önemle vurgulamak isterim.

Anayasa Mahkemesi; hem bireysel başvuru yolunda hem de norm denetimi alanında, hak ihlallerinin önlenmesi, anayasal ilkelerin hayata geçirilmesi ve hukuk devletinin güçlendirilmesi yolunda üzerine düşen görevi, etkin ve verimli bir şekilde yerine getirmek için maksimum bir çaba göstermektedir.

Bu bağlamda ayrıca belirtmeliyim ki Anayasa Mahkemesince karar verilirken Mahkememizde oluşturduğumuz, birbirini denetleyen birçok yapının içerisinde yer aldığı bir süreç izlenmekte; hazırlık ve karar aşamasında konuya ilişkin uluslararası evrensel yaklaşımlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında kullanılan ilke ve standartlar, varsa benzer konularda diğer ülke anayasa mahkemelerinin kararları, ülkemizin yüksek yargı organlarının kararlarında ortaya koydukları birikimler, oluşturdukları içtihatlar titiz bir şekilde araştırılmakta; bu araştırma sonucunda ortaya çıkan tespitler, raportörlerimizin görüş ve önerileri de dikkate alınarak Mahkememizin geçmişten günümüze kadar oluşan birikimi ve üyelerimizin engin tecrübeleriyle titiz bir müzakereye tabi tutulmakta; yargısal içtihatların temel dayanaklarının anlaşılması bağlamında diğer yüksek mahkemelerimiz Yargıtay ve Danıştay ile de tam bir iletişim içinde çalışılmaktadır.

Dolayısıyla Mahkememiz, Anayasa ile verilen görev ve yetkileri kapsamında tüm topluma ve hukuk sistemine temas eden mahkeme olma görevini yerine getirerek temel hak ve özgürlüklerin güvencesi olmaya devam etmektedir. Bu durumun altında üyelerimizin, raportörlerimizin ve tüm mesai arkadaşlarımızın çalışmalarını, adalete bağlı bir şekilde yürütmeleri ve güçlü bir Anayasa Mahkemesi kadrosunun uyumlu ve özverili gayreti bulunmaktadır.

Kıymetli Misafirler,

Konuşmamın bu bölümünde, hâkimlik ve savcılık mesleğine ilişkin, evrensel nitelikte değerlendirdiğim bazı temel prensiplere değinmek istiyorum.

Adalet terazisi, hâkim ve savcılarının elindedir. Bu terazi, dünyadaki en hassas terazidir. O, vicdanın derinliklerinde kurulmuş, hakikatin nefesiyle ayakta duran manevi bir terazidir. Bu teraziye doğru tutabilmek için yalnızca kanun bilgisi yetmez, vicdan hassasiyeti ve ahlaki müktesebat da gerekir.

Dolayısıyla hâkim ve savcı; her daim samimi, dürüst ve örnek olmalıdır. Vicdan sahibi olmalıdır. Ben vicdanı; insanla mündemiç, insanın içinde bulunan, iyiyi kötünden ayırabilme duygusu olarak tanımlıyorum. Soyut fakat herkesin varlığını kabul ettiği bir mefhum olarak görüyorum. Bana göre vicdan yalan söylemez. Vicdan yanlış tavsiye etmez. Vicdan yanlış emretmez. Vicdan hep doğrunun yanındadır. Vicdan sahibi olmakla, bağımsız ve tarafsız olmak arasındaki ilişki çok kuvvetlidir. Hâkimlik kapasitemizi aklımız, bilgimiz, ahlakımız ve vicdanımız belirler. Adil kararlar ile bunlar arasında doğrusal bir ilişki vardır. Vicdan mefhumuna Anayasa'mızla birlikte bazı kanunlarımızda ve yargı kararlarımızda da yer verilmiştir.

Hâkim ve savcı; kendisinden karşıya tehlike, tehdit vb. bir olumsuzluk yansıma ihtimali olmayan, emanet verilebilecek, inanılır, güvenilir, dürüst bir insan olma gayreti içinde olmalıdır. İşinde ve yaşayışında yanlış yapmamalıdır. Her daim hukuki ve ahlaki olanla yetinmelidir. Adalet düşünüldüğünde her yönüyle akla ilk gelecek kişilerden olma gayreti içinde olmalıdır. Yani adaletin timsali olmalıdır. Söz ve hüküm sahibi olarak, karşısındaki dostu da düşmanı da olsa akrabası da olsa yahut yabancı da olsa her daim hep adaleti gözetken olmalıdır. Daima hakkı, hak olarak tanımalıdır ve hak ile hüküm vermelidir. Vicdanının emrettiği kararları vermekten çekinmemelidir. Kibir ve buna benzer sebepler nedeniyle haktan ayrılmamalıdır. Keyfî hareket etmemelidir.

Kimseyi bilerek, kıl kadar haksızlığa uğratmamalıdır. Önüne gelen uyuşmazlıkları anlamada, kavramada ve adil bir şekilde çözüme ihtiyaç duyulan bilgiye mutlaka sahip olmalıdır. Eksik bilgi ile karar vermemelidir. Hukuk kurallarını ve maddi olayı çok iyi bir şekilde anlama ve kavrama kabiliyetini sürekli olarak geliştirmelidir. Okuduğunu ve dinlediğini doğru anlamalıdır. Baktığını, doğru görmelidir. Akli ve bilimi kullanmayı hiç ihmal etmemelidir. Yani hâkim ve savcı; bilgin, zeki, doğru, güvenilir, vakar sahibi ve sağlam olmalıdır.

Bir hâkimin kaleminden dökülen her karar, sıradan bir metin değil topluma güven ve istikrar sunan bir fener olmalıdır. Savcının ileri sürdüğü her iddia, yalnızca bir suç isnadı değil aynı zamanda adalet yolunda yakılan bir ışık olmalıdır. Zira ahlakın, aklın, vicdanın, bilimin yani adaletin hüküm sürdüğü bir toplumun varlığını sürdürmesinde ya da inşasında en önemli sorumluluk, hâkim ve savcılarındır.

İşte, bu yüzden hâkim ve savcılarının görevi, yalnızca davaları sonuçlandırmak değil toplumsal barışın, huzurun ve güvenin teminatı olmaktır. Adalet, geçmişin hikmetinden, bugünün vicdanından

ve geleceğin umudundan beslenen bir ışıktır. Bu ışığı diri tutmak, yargı mensuplarının omuzlarındaki en ağır ama en şerefli sorumluluktur.

Kararlarımızdaki dürüstlük ve tarafsızlık, yalnızca bir davayı değil bütün bir toplumun adalet duygusunu şekillendirir. Zira bir hâkimin veya mahkemenin verdiği bir karar, en doğru kanunu bile tamamen anlamsız hâle getirebilir. Dolayısıyla mahkeme salonlarında verdiğimiz her bir karar, sadece bir uyuşmazlığı çözmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal güvenin durumunu, devletin ruhunu ve temelini de derinden etkiler.

Bu yüzden milletimizin bizlerden beklentisi; Anayasa ve kanunları, insan onuruyla ve vicdanımızın sesiyle buluşturarak akıl, bilim ve ahlak birlikteliğinde en adil kararları vermemizdir. Çünkü adalet, pozitif hukuk metinlerinin ötesinde insanlığın ortak vicdanında yaşayan en yüce değerdir. Adil, dürüst ve tarafsız kalabildiğimiz sürece hem kendimizi hem de toplumumuzu yüceltiriz.

Kıymetli Katılımcılar,

Bireysel başvurunun 13 yılı aşkın uygulamasında, en çok gündeme gelen haklardan ikisi mülkiyet hakkı ve adil yargılanma hakkıdır. Mülkiyet hakkı, gerek Anayasa'mızın 35. maddesinde gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 1 No.lu Protokol'de güvence altına alınmıştır. Anayasa Mahkememiz; kamulaştırma, kamulaştırmasız el atma, imar uygulamaları ve vergilendirme gibi alanlarda verdiği kararlarla, mülkiyet hakkının hem bireyler hem de kamu yararı bakımından adil bir denge içinde korunması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan adil yargılanma hakkı, bireysel başvuruların en yoğun konularından birini teşkil etmektedir. Makul sürede yargılanma hakkı, mahkemeye erişim hakkı, gerekçeli karar hakkı, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılanma ilkesi, bağımsız ve tarafsız mahkeme önünde yargılanma güvencesi, adil yargılanma hakkının en temel unsurlarıdır. Bu hakkın güvence altına alınması, yalnızca bireysel mağduriyetlerin giderilmesi için değil, yargı sistemine duyulan güvenin artması bakımından da kritik önemdedir.

Bugün burada gerçekleştirilecek oturumlarda, mülkiyet ve adil yargılanma haklarının kapsamı, karşılaşılan sorunlar ve uygulamada yaşanan ihlaller çok yönlü olarak ele alınacaktır. Eminim ki yapılacak tartışmalar ve paylaşılan tecrübeler, bireysel başvurunun daha etkin işlemesine ve insan haklarının korunmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Kıymetli Misafirler,

Konuşmamı nihayete erdirmeden önce, bundan önceki konuşmalarımda da belirttiğim uluslararası yönü olan bazı konulara da çok kısa değinmek istiyorum. Son dönemde başta Gazze olmak üzere,

dünyanın birçok yerinde yaşanan olaylar, uluslararası sistemde insan haklarının yerini kaba kuvvetin, tabiri yerindeyse zorbalık anlayışının almaya başladığını göstermektedir.

Bu bağlamda bir yandan savaş ve katliamların diğer yandan ekonomik çalkantıların, gelir dağılımındaki dengesizliğe ve diğer nedenlere bağlı göç hareketlerinin ve buna karşı alınan tavırların, uluslararası barışı ve düzeni her gün daha çok tehdit eder hâle geldiğini söylememiz gerekmektedir. Zira şu veya bu sebeple maruz kaldığı açlık nedeniyle doğum ağırlığından daha hafif bir ağırlıkta ölen bebeklerin durumu, çok az sayıda kişinin hafızasında yer bulabilir hâle geldi ve olağan olaylar olarak görülmeye başlandı.

Bu durum uluslararası barış ve düzene, temel ilke ve esaslara ağır darbeler vurmaktadır. Söz konusu kuralızsızlık ve aşırılığın yıkıcı etkileri yalnızca yaşanan yerlerle sınırlı kalmayacaktır. Hem uluslararası ilişkilerin hem de her bir ülke toplumunun geleceğine de şamil olacaktır. Hatta gelecek nesilleri de etkisi altına alacak bir yozlaşmayı da beraberinde getirecektir. Dolayısıyla insanlık, tüm bu yaşananlara karşı ortak bir vicdanla haykırmalı, ortak bir vicdanla hareket etmelidir.

İnsanlığın ortak geleceğinin, adil ve sürekli nitelikli bir barışın ancak yeryüzünde ahlaki değerlere ve adalete dönülmesiyle, adaletin ve ahlakın hâkim kılınmasıyla mümkün olabileceği unutulmamalıdır.

Sözlerime son verirken başta Gazze olmak üzere dünyadaki tüm zulüm ve katliamların son bulmasını temenni ediyorum.

Saygıdeğer Katılımcılar,

Yoğun programlarına ve iş yüklerine rağmen bu etkinliğe katılan tüm değerli konuşmacılara ve siz saygıdeğer katılımcılara, programın gerçekleşmesinde emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Çalışmaların başarılı geçmesini temenni ediyor; hepinizi en kalbî duygularımla, saygıyla, muhabbetle selamlıyorum.

Kadir ÖZKAYA
Türkiye Cumhuriyeti
Anayasa Mahkemesi Başkanı